

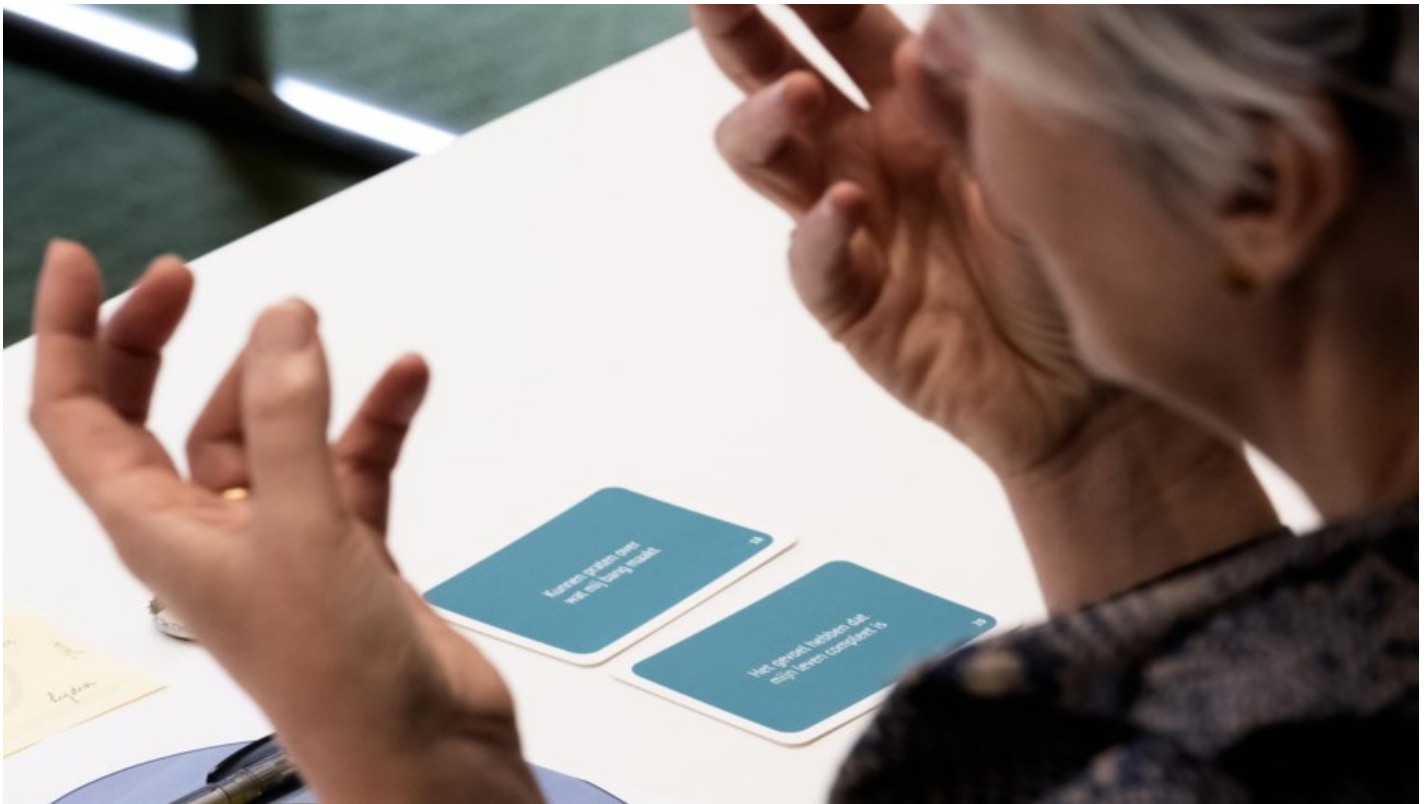
LEVENSEINDE

‘Wanneer voel je dat je leven compleet is?’

Hoe je je leven goed kunt afsluiten is een moeilijke vraag, die om veel meer draait dan of je euthanasie wilt of niet. Het kaartspel *Levenswensen* kan het gesprek openen.

Veerle Beel

Woensdag 6 oktober 2021 om 3.25 uur

<p><i>Levenswensen</i> bevat 37 kaarten met een keuzemogelijkheid over hoe je het einde van je leven tegemoet wil gaan, en twee jokers. Bart Dewaele </p>

Levenswensen bevat 37 kaarten met een keuzemogelijkheid over hoe je het einde van je leven tegemoet wil gaan, en twee jokers. © Bart Dewaele

‘Onze Roemeense poetsvrouw vertelde dat haar vader een kwarteeuw geleden gestorven was, en dat ze nog naar de bank moest om geld over te maken aan een priester. Die zou er eten mee kopen voor arme mensen. Daarmee respecteerde ze een wens van haar vader. Ik zou het heerlijk vinden als ik ook zoiets kon doorgeven aan mijn kinderen’, zegt Inge Draelants. ‘Maar het is nog te vroeg. Ze zijn nu twintig. Als ik daarover spreek, zeggen ze: waar begin jij nu over?’

Vier dames en twee gespreksbegeleiders zitten rond de tafel om het kaartspel *Levenswensen* uit te proberen. Dat bevat 37 kaarten met een keuzemogelijkheid over hoe je het einde van je leven tegemoet wil gaan en twee jokers. CM Gezondheidsfonds hoopt het op grote schaal te verspreiden.

Draelants heeft gekozen voor kaart nummer 20: ‘Het gevoel hebben dat mijn leven compleet is’. Zover is het nog niet. ‘Ik ben nog te graag creatief bezig. Wanneer voel je dat je leven compleet is? Ik weet het niet. Misschien als die drang om te ontdekken wegvalt?’

‘Je moet niet tot het laatst wachten om het gesprek aan te gaan over wat je belangrijk vindt in het leven’

Karen Mullié

Joke Vandewalle neemt een voorbeeld aan haar vader, die waardig is gestorven, omringd door zijn familie (kaart 19). Hij had zijn afscheid voorbereid (kaart 34). ‘Mijn vader had een groot archief. Op een dag zei hij: haal mapje 53 eens uit. Daarin zat een lied dat de fanfare op zijn begrafenis moest spelen. Hij had ook mapjes voor als hij erg ziek zou worden, een mapje voor als hij zou sterven en eentje over de zorg voor mijn moeder, die aan dementie leed. Zo zou ik ook willen kunnen gaan: waardig en respectvol (kaart 12).’

Het voorbeeld treft gespreksleider Karen Mullié van CM. ‘Mijn vader is plots overleden. Toen ze me belden met het slechte nieuws, zei ik: “Wat voor dwaasheid kraam jij nu uit!”, want ik had hem ’s ochtends nog gezien. Het deed me inzien dat je niet tot het laatst moet wachten om het gesprek aan te gaan over wat je belangrijk vindt in het leven (kaart 8).’

Karen Ceunen hoopt aan het eind van haar leven omringd te zijn door goede vrienden (kaart 14) en herinneringen en verwezenlijkingen te kunnen delen met anderen (kaart 9). Dat inzicht werd gevoed door de lockdown. ‘Wij gingen vaak op café en restaurant, zaten zelden of nooit in onze tuin. Door corona is dat omgeslagen. We hebben samen met de burens de afsluitingen weggehaald. We hebben veel fijne momenten beleefd, en ik koop nu zelfs plantjes. Ik zou dat graag vasthouden.’

Het kaartspel Levenswensen is gemodelleerd naar een Amerikaans voorbeeld en vertaald naar de Belgische context. CM ging ervoor in zee met de onderzoeksgroep Zorg rond het Levensende (UGent en VUB), die daarin een manier zag om een moeilijk ethisch thema bespreekbaarder te maken. De vertaling werd breed afgetoetst: bij mantelzorgers, seniorenverenigingen, dementie- en kankerorganisaties, het Minderhedenforum, de grote religies en bij -armoedeorganisaties. ‘We wilden dat het begrijpelijk zou zijn voor

iedereen', zegt Charlès Dupont van de onderzoeksgroep. 'De Amerikaanse versie was erg christelijk. De adviesgroep vroeg zich af of we dat moesten behouden. Uit de vele gesprekken die we voerden bleek dat het geloof voor een aantal mensen belangrijk blijft. Over alles is nagedacht, om echt niemand buiten te sluiten.'

Ook voor Lydia Van Regenmortel is geloof belangrijk. Ze heeft kaart 25 gekozen: 'een spiritueel begeleider als steun hebben'. 'Mijn dochter is lekenzuster en leeft alleen. Ik zou graag met iemand kunnen praten die mij kan doen begrijpen waarom ze voor dit leven heeft gekozen. Dat mis ik vandaag al in mijn leven.'

Kiezen hoe je sterft

De woorden 'wilsverklaring' en 'euthanasie' zijn nog niet gevallen en staan ook niet op de kaartjes. Dupont: 'We hebben aan de oorspronkelijke versie wel twee kaarten toegevoegd die ernaar verwijzen, maar we hebben het anders verwoord. We noemen het "Mijn keuzes kunnen vastleggen" en "Zelf kunnen kiezen wanneer en hoe ik sterf": minder dwingend dan "kiezen voor euthanasie".'

De vier dames rond de tafel vinden die stellingen belangrijk. Joke Vandewalle: 'Mensen die aan het eind van hun leven gekomen zijn, moeten kunnen kiezen wanneer ze sterven. Ik heb het bij mijn vader gezien. Mijn broer was overgekomen uit Amerika. Vader was nog - redelijk goed, maar zei: "Awel, jongen, nu ben ik er klaar voor." Nog diezelfde week is hij overleden.'

Verschenen op woensdag 6 oktober 2021

VEERLE BEEL

Veerle Beel is redactrice binnenland bij De Standaard.

Meer artikels van Veerle Beel >

(<https://www.standaard.be/auteur/veerle-beel>)

LEES MEER

VANDAAG | 'Vroeger hoopte men om lang te mogen leven. Nu verlangt men om tijdig te sterven'

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20211006_97653485)

22/09/2021 | Ethische uitdagingen zijn voor Vivaldi werk van lange adem

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20210921_97590453)

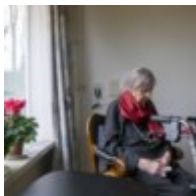

21/09/2021 | François Ozon maakt sterk euthanasiedrama

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20210920_98042423)

16/09/2021 | Mensen met dementie sterven vaker thuis dan anderen

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20210915_97656359)

Lees de volledige
krant

(https://markup.standaard.be/extra/static/checkapp/index.html?utm_campaign=digitalekrant&utm_source=standaard&utm_medium=brooklyn-artikels)